

se nisu htjeli vratiti u Rusku Federaciju, nego u bivši SSSR. Na kraju navode da nikako nije dobro da prilikom biranja predsjednika ili stranaka razlika u glasovima bude oko 1% jer to uvijek budi sumnje u neregularnost izbora te pridonosi nestabilnosti zemlje, kao što je to bio slučaj s Ukrajinom.

Najposlije ističem da ovu svjetski glasovitu knjigu, koja donosi kronološki presjek ukrajinske povijesti do kraja razdoblja vladavine SSSR-a te minucioznu politološku analizu njezina najsuvremenijega dijela, od početka neovisnosti do ruske agresije, preporučujem svakom koga zanima ukrajinska tema te njezini odnosi s Rusijom.

Robert Holjevac

Davor Marijan, *Bušići: Pukovnija Ante Bruno Bušić, 1. gardijska brigada HVO Ante Bruno Bušić* (Zagreb; Posušje: Udruga pripadnika postrojbe HVO „Ante Bruno Bušić” Posušje; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2022), 439 str.

Monografija postrojbe „Ante Bruno Bušić” autora dr. sc. Davora Marijana, objavljena 2022. u izdanju Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata i Udruge pripadnika postrojbe HVO-a „Ante Bruno Bušić”, prvi je cjeloviti znanstveni prikaz neke postrojbe Hrvatskoga vijeća obrane (HVO). Na temelju opsežne dokumentacije i razgovora sa zapovjednicima i pripadnicima postrojbe autor je kontekstualizirao i opisao glavne značajke te ratni put „Bušića” od 1992. do 1995., ocijenivši ih najkvalitetnijim bojnim sastavom HVO-a unatoč brojnim teškoćama s kojima su se susretali. Djelo se sastoji od pet većih te nekoliko manjih završnih cjelina.

„Politička podloga” (str. 11–20) prva je cjelina, u kojoj je autor sažeto izložio političko i društveno stanje u Jugoslaviji 80-ih godina XX. stoljeća. Nakon smrti Josipa Broza Tita država je postupno tonula u gospodarsku krizu te se suočila s neriješenim nacionalnim pitanjem. Jugoslavenska je kriza obilježena raspravom o položaju Srbije i usponom Slobodana Miloševića, sukobom Ljubljane i Beograda te pasivnošću hrvatske politike do demokratskih promjena. Apostrofirana je i pozicija Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji te njezina specifična uloga u ratu protiv Hrvatske. Naime, od sredine kolovoza 1991. Jugoslavenska narodna armija (JNA) napadala je Hrvatsku s teritorija Bosne i Hercegovine, odakle je dobivala i kadrovsku potporu. Nadalje, prikazan je tijek samoorganiziranja hrvatskoga naroda, koje je kulminiralo 18. studenog 1991. utemeljenjem Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, a prethodno je započeo proces koji će dovesti do stvaranja srpske države u Bosni i Hercegovini. Autor se osvrnuo i na međunarodne pregovore i planove unutarnjega ustroja Bosne i Hercegovine.

U cjelini „Sukobljene vojske u Bosni i Hercegovini” (str. 23–29) iznesene su osobitosti vojno-teritorijalne organizacije JNA te osnovni podaci o HVO-u, Vojsci Republike Srpske (VRS) i Armiji Bosne i Hercegovine (Armija BiH). HVO je službeno osnovan 8. travnja 1992., ali sustav obrane u većinski hrvatskim općinama postojao je još od ljeta 1991. Prvotni općinski stožeri prerasli su u četiri operativne zone, koje su poslije postale zborna područja. Krajem 1993., odnosno početkom 1994. započela je profesionalizacija HVO-a te je proveden preustroj po uzoru na Hrvatsku vojsku (HV) sa središnjom ulogom gardijskih brigada. Autor je istaknuo činjenicu da se HVO jedini nije oslanjao na iskustva kadrova JNA, a dugo je bio i jedina multinacionalna vojska u Bosni i Hercegovini.

Treći dio, naslovljen „Osnivanje i ustroj Bušića” (str. 31–117), progovara o procesu uspostave pukovnije „Bruno Bušić”, prve profesionalne postrojbe na području pod kontrolom HVO-a, nastale na temelju bojne „Knez Branimir”. U spomenutoj bojni posebno važan bio je doprinos pripadnika HV-a podrijetlom iz Bosne i Hercegovine koji su novim pripadnicima prenosili iskustva rata u Hrvatskoj. Upravo su ti pripadnici HV-a u bojni preuzeli zapovjedne dužnosti, kao i funkcije instruktora. Zapovijed za osnivanje pukovnije „Bruno Bušić” potpisana je 18. svibnja 1992., a prisega je održana 13. lipnja u Posuškom Gradcu. Pukovnija se sastojala od bojni u Posušju, Širokom Brijegu, Uskoplju, Livnu i Žepču. Prva gardijska brigada „Ante Bruno Bušić” osnovana je 19. prosinca 1993. u sastavu Zbornoga područja Tomislavgrad. Detaljno su opisane sastavnice i ustroj brigade, čije su pješačke snage organizirane tako da su posuška i širokobriješka bojna okupljene u 1. bojnu, livanjska i uskopalska u 2. bojnu, a žepačka je postala 3. bojna. Autor se na kraju osvrnuo na brojno stanje, koje je uvijek bilo znatno manje od ustrojem predviđenog, te na brojne teškoće oko smještaja postrojbe, koja je najčešće boravila u neodgovarajućim objektima ili je bila raštrkana na više lokacija. Pukovnija je bila podstožerna postrojba Glavnoga stožera HVO-a, ali je veći dio vremena bila podređena zapovjedniku Operativne zone Sjeverozapadna Hercegovina, osim bojne u Žepču. Iako u sklopu Zbornoga područja Tomislavgrad, brigada je bila pod izravnim zapovjedništvom Glavnoga stožera HVO-a, a nekoliko je mjeseci bila podređena i zapovjedniku hrvatskih snaga.

„Ratni put Bušića” (str. 119–331) najopširnija je cjelina te je podijeljena na nekoliko dijelova. Prvi govori o djelovanju pukovnije u ratu s JNA i VRS-om. Dijelovi bojne „Knez Branimir” u travnju 1992. držali su crtu na položaju Krivodol te sudjelovali u obrani Livna, nakon čega su uslijedili angažmani na području Konjica, Bugojna i Mostara. Pukovnija je neplanirano sudjelovala u operaciji „Bura” u studenom 1992., kojom se nastojalo odbaciti srpsko topništvo dalje od naseljenih mjesta. Tijekom ljeta i jeseni 1992. dijelovi pukovnije držali su crtu prema srpskim snagama na Raduši, u prosincu 1992. boravili su u dolini Vrbasa jer se očekivao srpski napad na Bugojno, a nakon toga su vraćeni u svoje baze. U drugom je dijelu detaljno opisan angažman pukovnije u muslimansko-hrvatskom ratu počevši od sukoba u Gornjem Vakufu-Uskoplju u lipnju i listopadu 1992. te u siječnju 1993., kad je na tom području i

započeo rat. Dijelovi pukovnije angažirani su na nekoliko točaka, ali glavnina postrojbe u to je vrijeme boravila u dolini Lašve, gdje je sudjelovala u zauzimanju važnoga punkta u Busovačkim stajama. Nakon obrane Blagaja, koji je u ožujku 1993. bio izložen srpskim granatama, dijelovi pukovnije sudjelovali su u sukobima u Mostaru u travnju i svibnju 1993., nakon čega je postrojba izvučena s toga područja.

Kronologija vojnih događaja i opisi djelovanja postrojbe utemeljeni su na izvornim dokumentima i arhivskoj građi, ali je autor istaknuo da su u pojedinim slučajevima izvješća manjkava te ne odražavaju svu dinamiku i brojne teškoće s kojima su se vojnici susretali. Naglasio je da je to posebno vidljivo na primjeru borbi za Bokševicu, koje su bile iznimno teške te ju mnogi pripadnici postrojbe smatraju jednim od najzahtjevnijih terena na kojima su ratovali. Pukovnja je sudjelovala u borbama u svibnju i lipnju 1993. te je uspješno izvršavala zadatke, ali je crta bila nestabilna zbog nedovoljnoga broja vojnika HVO-a. Zadnji angažman postrojbe na Bokševici bio je krajem lipnja i početkom srpnja, kad unatoč krajnjim naporima nije ostvaren pomak. Posuška i širokobriješka bojna u brzom su intervenciji sredinom srpnja deblokirale centar veze HVO-a u Gubavici, koji su prethodno okružile snage Armije BiH. Odmah potom pukovnja je angažirana u pokušaju vraćanja izgubljenih položaja na lijevoj obali Neretve kod Mostara, ali taj je napad završio neuspješno.

Autor je naglasio zahtjevnost situacije u jeku najjačih borbi Armije BiH i HVO-a, kad je pukovnja bila pod iznimnim opterećenjem i u stalnim borbama. Također u srpnju, za vrijeme ofenzive Armije BiH na Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje, dijelovi pukovnije bili su angažirani u napadnim zadacima, ali i na držanju položaja. Pukovnja je sudjelovala u protunapadu HVO-a na uskopaljskom području početkom kolovoza, gdje se i zadržala, s glavnim uporištem u Dobrošinu. U tijeku operacije Armije BiH „Neretva” pukovnja se ponovo dokazala kao jedna od najpouzdanijih snaga, a u operaciji HVO-a „Buna” u studenom 1993., kojom se planiralo oslobađanje širega područja Uskoplja, pripadala je snagama prvoga borbenog postroja. Operacija na kraju nije ispunila očekivanja, a zbog loših je vremenskih uvjeta i obustavljena te se pukovnja, potpuno iscrpljena stalnim borbama, povukla u bazu na Heliodromu. Dijelovi pukovnije sudjelovali su u borbama na uskopaljskom bojištu tijekom operacije Armije BiH „Prozor-93”, ponajviše oko Dobrošina, a manji je dio njezinih snaga angažiran u operaciji HVO-a „Tvigi-94”, što je ujedno bila završna faza hrvatsko-muslimanskoga rata.

Treći dio ove cjeline posvećen je djelovanju bojne „Andrija Tadić” u Žepču, čija je bojna izvješća autor ocijenio najkvalitetnijima. Početkom rata sa srpskom vojskom bojna je djelovala na širem području Teslića, a poslije i u ostatku sjevernoga dijela središnje Bosne. U ratu s Armijom BiH sudjelovala je u teškim borbama od 24. lipnja 1993. u kojima je HVO zauzeo Žepče. Tijekom ljeta bojna je najčešće funkcionirala kao interventna skupina 111. brigade HVO-a. U rujnu je bila angažirana u akcijama djelatne obrane, a uspješne intervencije obavljala je i u sljedećim mjesecima. Posljednju bojnu zadaću u ratu

s Armijom BiH bojna je izvela 10. veljače 1994. Nakon potpisivanja Washingtonskoga sporazuma 1. gardijska brigada „Ante Bruno Bušić” angažirana je u razdvajanju snaga na uskopaljskom bojištu, nakon čega su uglavnom uslijedile pripreme za daljnje djelovanje i intenzivna izobrazba.

Idući dijelovi navedene cjeline posvećeni su djelovanju brigade u završnim operacijama hrvatskih snaga. Prva je u nizu bila operacija „Cincar” početkom studenoga 1994. sa zadatkom oslobađanja Kupresa. Nakon uspješnoga napredovanja brigade prva dva dana, skupina „Bušića” iz 2. bojne s ostalim je snagama HVO-a 3. studenog ušla u Kupres. Nakon toga je organizirana dostignuta crta, a brigada se povremeno uključivala i na držanje položaja. Da bi se ostvarili preostali planovi na livanjsko-kupreškom dijelu bojišnice te da bi se srpske snage odvratile s bihačkoga područja, poduzeta je operacija „Zima-94”, u kojoj je brigada uglavnom pružala vatrenu potporu. Naime, nije mogla djelovati na zadanom smjeru zbog neuspjeha snaga 7. korpusa Armije BiH na svojem desnom boku, pa joj je dodijeljen novi napadni pravac, koji zbog teških uvjeta nije dao rezultate. Angažman brigade na livanjsko-glamočkom dijelu bojišnice odgođen je zbog vremenskih neprilika te je time i zaključena operacija. Za vrijeme primirja s VRS-om brigada je sudjelovala u obrambenoj operaciji HVO-a „Vrilo-95”, kojom se nastojalo ojačati snage te spriječiti moguće srpske protunapade.

Nakon napadnoga boja „Skok-1” i operacije „Skok-2” hrvatske su snage poduzele operaciju „Ljeto-95” da bi poboljšale položaje i još jednom pomogle okruženom Bihaću. Brigada je s ostalim snagama HVO-a trebala vezati i potisnuti srpske snage od Livna do Kupresa. Operacija je započela 25. srpnja 1995. te su pripadnici brigade u zahtjevnim borbama prvih dana postizali uspjehe zaposjedajući niz važnih kota. Nakon zauzimanja Bosanskoga Grahova i Glamoča dijelovi brigade trebali su ovladati vrhovima između Kupresa i Glamoča, što su također uspješno izvršili. Autor je naglasio da je operacija „Ljeto-95” za HVO trajala duže nego za snage HV-a te se zapravo spojila s operacijom „Oluja”, koja je za HVO neslužbeno započela 3. kolovoza. Toga je dana na kupreškom bojištu brigada pretrpjela najveće gubitke na svojem ratnom putu, a snažna srpska vatra nastavljena je i idućega dana. Službeni početak „Oluje” za HVO bio je 5. kolovoza, a brigadi je dodijeljen zadatak osiguranja i utvrđivanja dostignute crte te održavanja spremnosti za intervenciju. Po završetku operacije, u sklopu 1. taktičke grupe u Operativnoj grupi „Vrba” brigada je nastavila s djelatnom obranom. U sklopu operacije „Maestral-2”, koja je započela 8. rujna 1995., brigada je sudjelovala u završnoj fazi oslobađanja Kupreške visoravni, nakon čega je nastavila napad i ušla u Šipovo, prosljedila uz Plivu te je u teškim završnim borbama na širem području Mrkonjić Grada angažirana na presijecanju prometnica prema Banjoj Luci i Dobrinji. Autor je upozorio na činjenicu da su hrvatske snage, nakon što je operacijom VRS-a „Štit-95” ugrožen bihački pravac, još jednom pomogle održanju snaga Armije BiH pokretanjem operacije „Južni potez” od 8. listopada 1995. Brigada je pripadala drugom borbenom postroju te je prvih dana operacije topništvom podržavala snage u napadu, a nakon zauzimanja Mrkonjić Grada uvedena je u borbu s

ostalim gardijskim brigadama HVO-a. Hrvatske su snage operaciju završile na 23 km od Banje Luke, što je dovelo do sloma srpskih snaga i završetka rata u Bosni i Hercegovini.

„Život i neke značajke postrojbe” (str. 333–367) peta je cjelina monografije. U njoj je analizirano nekoliko aspekata te je autor prije svega naglasio da su pukovnija i brigada ogledni primjeri dvaju različitih razdoblja u organizaciji HVO-a. Što se tiče značajki bojne uporabe, u postrojbi je bila najizraženija pješačka komponenta. Jedno je vrijeme funkcionirala kao interventna skupina, ali je vrlo često morala i popunjavati crtu zbog nepouzdanosti pojedinih postrojbi. Autor se osvrnuo i na djelovanje ostalih sastavnica pukovnije i brigade, kao i na obavještajni rad. Istaknuo je da je logistika, osobito prometna služba, bila jedan od većih problema s kojima se postrojba susretala, a s teškim se uvjetima suočavao i sanitet. Sigurnosno je stanje bilo dobro, a najveća izvanredna događanja zabilježena su tijekom boravka na Kupresu. Kadrovska je osnova ojačana tek formiranjem brigade te je uslijedilo razdoblje intenzivne i ubrzane izobrazbe. Unatoč često iscrpljenosti, moral postrojbe nikad nije bio toliko nizak da bi ugrozio izvršavanje bojnih zadaća, a sustavu informiranja i promidžbe ozbiljnije se pristupilo u razdoblju brigade. Autor je također istaknuo da je skrb postrojbe o ranjenima i obiteljima poginulih bila na vrlo visokoj razini. Analizirano je i pitanje odnosa s okruženjem, koji je bio uvjetovan okolnostima na područjima gdje su se pojedini dijelovi postrojbe nalazili, ali i njezinim neriješenim statusom u jednom razdoblju.

Završna cjelina monografije sastoji se od „Znakovlja” (str. 369–375) postrojbe i njezinih sastavnica, kratkoga teksta o Udruzi pripadnika postrojbe HVO-a „Ante Bruno Bušić” (str. 377–397), popisa poginulih pripadnika pukovnije i 1. gardijske brigade „Ante Bruno Bušić” (str. 398–411) te „Priloga” (str. 413–439), u kojima se nalaze kratice, pregled znakovlja na kartama, izvori i literatura te bilješke. Djelo je opremljeno brojnim fotografijama iz arhive postrojbe i kartama. Može se zaključiti da je autor na temelju velikoga broja dokumenata dokazao da su „Bušići” bili iznimno kvalitetna postrojba koja je imala važnu ulogu u djelovanjima HVO-a, ali i u održanju Bosne i Hercegovine. Jedan je od najvažnijih doprinosa ove monografije, kao što je i autor istaknuo, njezina namjera da posluži kao uvod i poticaj ostalim povjesničarima da istraže i na znanstveni način obrade i ostale postrojbe HVO-a.

Lucija Zadro